

Honderú és honború

Ne tégy semmit, vagy gyújtsd fel a házat!

Mindenki az egy év múlva esedékes választások esélyeit és a küzdők céljait, eszközeik hatékonyságát mérlegeli.

A divatos nemzetkarakterológia-vélekedés szerint a magyar melan-kóliára hajló, pesszimista alkatú nép, Vörösmartytól és Aranytól Adyig, Illyésig vagy Horvay János Parlament előtti Kossuth-szoborcsoportjáig e témakörben jócskán van mit említeni. „Nem dolgozom, csak ha valami hajt / Egyébkor lusta mélabú temet...” – írta Arany János.¹ „A magyar... éppenséggel nem cselekvő hajlamú nép” – vélekedett Babits Mihály.² Mészöly Miklós egyszer a perui nagykövetnek a magyar karaktert firtató kérdésére így felelt: „(M)i egy álmódó nép vagyunk.”³

Különösen áll ez az Orbán-rendszerrel szembeni, ma egyébként számszerű többségben lévő, erejét eddig soha, gyengeségét többször megtapasztaló, magát persze kisebbségben érző többmillió ellenzéki demokrata közösségre, mely a tehetetlen düh és a belenyugvás között hánykolódik. Vagy belecsapna egy nagyot végre a lecsóba, vagy inkább otthon maradva megnézi az izgi Felcsút–Mezőkövesd-meccset, kezében olcsó, de jégen hűlt sörével.

Úgy látjuk most a pillanat fénytörésében, mintha mai életünk legkihívóbb történelmi pillanata előtt állnánk. Majd kiderül, hogy ez káprázat-e, vagy mindössze történelmünk gyakori sikertelen társadalmi emancipációs epizódjainak egyikét éljük. Az ellenzék egyesített dilemmája sokak szerint úgy is megfogalmazható: ha elveszíted a 2022-es országgyűlési választást, megbánod, ha megnyered, azt is megbánod, tehát akár megnyered, akár elveszted a választást, megbánod. (Nem kevesen, persze, csak a dilemma egyik vagy másik felét látják.) Ha kísérletet teszel Orbánnak a választás tavaszára totálisan kiépült államának megdöntésére, megbánod, ha nem próbálsz meg felszámolni, azt is megbánod. Augustinusszal szólva: „Ne menj ki a fórumra, a Te bensődben lakozik az igazság!”

Az autoriter rendszer apológiai számára ugyanez úgy fest, hogy amíg az ellenzék abban hitt, hogy választáson győzhet, addig ragaszkodni látszott a hatalom megszerzésének alkotmányos megoldásaihoz. Mióta rájött, hogy ez (szinte) lehetetlen, letért arról, immár puccsra készül.

Ez az írás arra tesz kísérletet, hogy bebizonyítsa, e dilemmák a politikai és társadalmi problémáknak inkább csak a felszínét érintik. A magyar borúlátás, mint rendszerint, itt is stiláris túlzás, tévedés. A mai válságban emancipációs esélyt kel-

¹ Arany János: *Bolond Istók*, Második ének, 12. strófa.

² Babits Mihály: *A magyar jellemről*, <http://mek.oszk.hu/05000/05049/html/gmbabitsmagyar0002.html>

³ A hetvenes évekbeli történetet Örkény István meséli el, lásd Márton László: *Párosult magány*, Alföld, 2018. augusztus.

lene látni, de nekünk mindig csak Mohács kell, de legalább Majtény, Világos és Trianon.

Nincs olyan béklyózott társadalom, amelybe ne sütné be a szabadság, de legalább a szabadság lehetőségének valamely sugára, túl a káprázaton ne játszana már a napsütötte sáv. Az emberi természetből kipusztíthatatlan az autonóm élet igénye. Montesquieu, Kant, az angol felvilágosodás nagyjai, a hazai eszmetörténetben Bibó életműve tanúsítja az antropológiai optimizmus esélyét.

Hogy készül a disznósajt, és hogy készült az Alaptörvény?

Egy általánosabb megjegyzés: Bibó egy negyvenötös taktikai megfontolásokat nem nélkülöző, a kommunisták és a kisgazdák közötti kompromisszumot kereső elemzésében egyfajta nyugati és ezzel szemben álló keleti „atmoszférájú” *demokráciát* különböztet meg, amivel az alkotmányosnál tágabb kontextust teremt. „Az első beállítás szerint a demokrácia mindenekelőtt bizonyos eljárási módok összessége, a második beállítás szerint harci állapot.”⁴

Ha számba vesszük a mostani teendőket, elsőként vessünk egy pillantást arra, hogyan is kezdődött. Orbán Viktor 2010-ben a választás második fordulóját követő nemzetközi sajtótájékoztatón még a békeszerző hangján szólalt meg: „Semmilyen gyors alkotmányozásra, átrendezésre, új hatalmi konstrukciókra nem kell számítani.”⁵

Amilyen gyorsan mondta el szavait – ez legfőbb politikusi képességei egyike –, ugyanolyan gyorsan el is felejtette. Mindössze három hét múltán, hm, ellentmondva ennek a kijelentésnek, már ténybeli hazugságokba keveredett: „*A választók akaratából mi egyben alkotmányozó nemzetgyűlés és rendszeralapító parlament is vagyunk.*”⁶ Ehhez mérhető mondásokat Orwell Nagy Testvérétől, majd később a 20. század diktátoraitól hallottunk. Nyilvánvaló, főlegesen is itt külön elmondani, hogy nem történt a választók akaratából semmi, a választókat becsapták. Szó nem volt sem alkotmányozó nemzetgyűlésről, sem valami rendszeralapító gyűlésről. (Ha a 2022-es győzelem után valamely győztes politikus választói előzetes tájékoztatása nélkül, azaz hasonló körülmények között ilyesmit állítana magáról, az ugyan nagyon rossz lenne és antidemokratikus, de Orbán lenne az utolsó, aki kifogásolhatná. Az alaptörvény-szöveg parlamenti vitájában 2011 tavaszán⁷ a múltat napi szeszélyei szerint változtató kormányfő már egyenesen úgy emlékezett, hogy ők a választás két fordulója között világossá tették alkotmányozó szándékukat. Micsoda?

Az orbáni alaptörvénygyártó eljárás a mai legélesebb hangú kritikusok bírálatának jogosságát egyebekben is igazolja. Az Alaptörvény később megtárgyalt és elfogadott szövegtervezetét az alkotmány előkészítéséről szóló parlamenti határozat 2011. március 9-i kihirdetése

⁴ Bibó István: *A magyar demokrácia válsága* (1945), Válogatott tanulmányok, Magvető, 1986., II. kötet, 49. o.

⁵ 2010. április 26. Orbán Viktor nemzetközi sajtótájékoztatója.

⁶ 2010. május 19-én a Nemzeti Konzultációról szóló gyűlésen hangzott el.

⁷ Az Alaptörvény tervezetét 2011. március 14-én terjesztették be az Országgyűlésnek.

után öt nappal (!) nyújtották be. A tervezetet a Fidesz–KDNP által 2011. február 10-én létrehozott, Szájer József vezette szövegező bizottság gyártotta. Az indítvány elfogadásának folyamata itt⁸ követhető, az alkotmányozás folyamatáról pedig bővebben itt lehet olvasni.⁹

Az alkotmányozás önmagában elfogadhatatlan eljárási hibáit az Eötvös Károly Intézet, a Helsinki Bizottság és a TASZ tömör, de átfogó elemzésben élesen bírálta.¹⁰

Tudnivaló, hogy a diktatúra építőjének ajkán minden szó, legyen bár badarság, ordas hazugság, igazzá és széppé nemesül, mert ő az igazi hit, az osztály, a nemzet, a faj stb. két lábón járó megtestesülése, a gyarló halandók számára csak részlegesen felismerhető eszmények felkentje. Az autokrata, *ez ereje és gyengesége is*, politikai működésében szabad, tehet, mondhat szinte bármit,

⁸ http://www.parlament.hu/internetpls/gy_iorom.irom_adat?p_ckl=39&p_izon=2057&P_stilus=i005.css

⁹ Az alkotmányozás folyamatáról bővebben a www.alaptoirveny.eu oldalon: The Third Wave – Assessment of the New Constitution of Hungary (A harmadik hullám – az alkotmányozás).

¹⁰ <http://www.ekint.org/alkotmanyosság/2013-03-16/az-alkotmanyozasi-folyamat-hibai-miatt-tartalomtol-fuggetlenul-is-elfogadhatatlan-az-uj-alkotmany> Az állásfoglalásból: 1. Az alkotmányozás szükségességét nem támasztották alá világos és meggyőző indokolással, annak céljai ismeretlenek. A politikai közönségnek pedig nem volt módja kinyilvánítani, hogy akar-e új alkotmányt. 2. Az alkotmányozás tempója lehetetlenné teszi az alkotmánytervezet érdemi megvitatását. 3. Az új alkotmány titokban készült, nem ismert, hogy mely testületek mely tagjai szövegezték az alkotmányt... 4. Magyarország új alkotmánya egypárti alkotmányozás eredménye... 5. Az alkotmányozás nélkülözötte az alkotmányról szóló szakmai vitát ... az új alkotmány normaszövege is ismeretlen maradt. 6. Az új alkotmány társadalmi vitája elmaradt.

az visszamenőleg is igaz. Az alkotmányos demokrata keze, *ez ereje és gyengesége is*, meg van kötve. Nem tehet bármit, de nem is mondhat, mert ellentétben a homályt árasztó autokrata politikai sámánokkal, érthetőnek és hihetőnek kell lennie. Mégis, az eddigi tapasztalat szerint legalábbis, a diktatúrák alig élnek át látható válságokat, mégis elbuknak, az alkotmányos demokráciák pedig válságokon bukducsolva túlélnek.

Hogyan volt régen? Régen úgy volt, hogy 1994-ben, a nagy kétharmados fölénnyel megnyert választás után az MSZP és az SZDSZ vezetői kifejezetten lemondtak az akkori ellenzék beleegyezése nélküli alkotmányozásról. „A két új kormánypárt kétharmadot meghaladó mandátumtöbbsége viszont felidézte az alkotmányozás kormányzó pártok általi kisajátításának veszélyét. Ezt a veszélyt azonban maga az MSZP–SZDSZ-koalíció hárította el azzal az önkorlátozó gesztussal, hogy az új alkotmány előkészítésére létrehozott parlamenti bizottság határozatainak meghozatalához a hat közül legalább öt párt támogatását követték meg...”¹¹

Orbán nem olyan legény, őt nem olyan fából faragták, hogy meghátrálna a tények előtt. 2015. április 14-én elmondott beszédében már egyenesen a baloldal bűneként hivatkozott arra, hogy az kétharmados többsége birtokában, gesztust téve az alkotmányos elveknek és ezáltal neki is, a Fidesz támogatása nélkül nem alkotmányozott. Orbán tehát leleplezte őket: „Újabb érde-

¹¹ Halmi Gábor: Alkotmányunk és őrzői, Mózgó Világ, 2004/3.

kes magyar jelenség, hogy ezt utóbb – mármint hogy nem teljesítették az alkotmányos kötelezettségüket – erénynek és érdemnek állították be.”¹²

Mindezek mellett is fogas kérdés persze az, hogy kimondható-e, hogy Orbánnak nem volt felhatalmazása az alkotmányozásra.

Sólyom László válasza is kettős: a Heti Válasznak adott interjújában kifejezetten arról beszélt, hogy a kétharmados többség *nem hatalmazza fel a Fideszt az ellenzék nélküli alkotmányozásra*. „...az alkotmányozáshoz szükséges kétharmados többségnek értéktartalma van. A kétharmad nem pusztán törzszám: azt hivatott kifejezni, hogy az Alkotmány nem egyedül a kormánytöbbség akaratától függ.”¹³ Ez a mondat a tartalmi legitimitást vonja kétségbe.

6

Ha ugyanezen problémahalmaz nyilván hasonló súlyú formális megközelítést vesszük elő, akkor Sólyom szerint az orbáni alkotmányozás legitimitációja valamivel jobban áll, ám még ez is inog: „Ha formálisan nézzük, akkor az új alkotmány érvényességét nem lehet megkérdőjelezni. A parlament alkotmányozó hatalomként lépett fel, és a megkívánt többséggel elfogadta az Alaptörvényt. Az Alaptörvény elfogadásának körülményei – amire a kérdés vonatkozik – persze többet ölel fel, mint az elfogadás aktusát. Ide tartozik maga az alkotmányozás folyamata is. Az alkotmány a társadalom és az állam alapvető működési normáit

tartalmazza, ezért ezekben a kérdésekben széles körű egyetértés szükséges, amelynek az alkotmányozó munkában is meg kell jelennie. Ehhez képest egypárti alkotmányozás folyt, amelyben az ellenzék nem vett részt. Sőt, magának az Országgyűlésnek is csupán formális szerep jutott.”¹⁴

Orbán alkotmányozása, mint látjuk, kusza, hetente lecserélt hazugságok halmaza, amelynek funkciója, hogy a rendszer és képviselője kisebb hazugsággal keresztülhazudják magukat a Nagy Hazugsáig. Túl vagyunk már ezen is.¹⁵ Egyet azonban nem vitathatunk el tőlük. Mindezt a 2010-es szabad választáson elért kétharmados alkotmányozó többség birtokában tették.

A NER alaptörvényes és választási szabályai szerint hatalomra kerülő demokratikus ellenzék a rendszert, amelynek ő maga is törvényes része, jó okkal illegitimnek minősítheti, de a kérdés nem könnyű, eloldhatja e magát ugyanezen rendszernek általa követett legalitás-kötelékétől? Eszerint a bizonytalan logika szerint meg kell nyerni a NER szabályai szerint kiírt, hatóságai által lebonyolított és általuk is hitelesített eredményű választást, majd a rendszert illegitimnek és illegálisnak minősítve emelt hangon megdöntötnek is nyilvánítani. Valaki mondhatná, hogy nem nehéz ebben felismerni valamiféle kognitív disszonanciát. A válasz az,

¹² http://2010-2015.miniszterelnok.hu/beszed/tortenelmi_feladat_volt_az_alaptorveny_megalkotasa

¹³ *A kétharmad nem törzszám*, Stumpf András interjúja, Heti Válasz Online, 2011.04.27

¹⁴ *Az Alaptörvény nem fejez ki közakaratot*. Interjú Sólyom Lászlóval, *Ars Boni*, 2013. december 13.

¹⁵ Itt az Alaptörvény legalitásának eljárásjogi problémáira utaltam, az alkotmányosságot sértő tartalmi problémák kialakulásának genezisére lásd: *Harc az alkotmányért*, Kalligram, 2019, 287. o. Szerk.: Majtényi László és Zsugyó Virág.

hogy az ellenzék maga nem választ-hatott sem versenypályát, sem ver-senszabályt.

A magyar alkotmányos forradalmak

Minden forradalmunk legális és alapvonalait nézve békés volt: 1848 forradalma a király által szentesít-tett áprilisi törvényekkel maradék-talanul törvényes volt, a legalitást Jellasics támadásával először a ki-rály (homályos) parancsaival maga a Monarchia törte meg.

1918-ban az uralkodó nevében Jó-zsef főherceg által kinevezett Károlyi Mihály kormánya a Batthyány-kor-mányhoz hasonlatosan ugyancsak maradéktalanul törvényes volt.

Ezekhez képest még hihetle-nebb, de elmondható az '56-os for-radalomról is, melynek élén a dik-tatúra rendje alapján hivatalba lépő Nagy Imre ugyancsak formálisan törvényes kormánya állt, legális volt. Mindhárom forradalmunk a forradalmi pillanatban vértelen, a '48-ast és az '56-ost is az önkény tá-madása borította vérbe.

A '89–90-es rendszerváltás, a *jog-állami forradalom* egy pártállami diktatúra törvényes végkifejlete.

Az is jól látszik, hogy a demokra-tikus átrendeződés vezetőinek ka-rizmája nem feltétlen velejárója a sikernek. '48 programadói, de előké-sztői is karizmatikus vezetők vol-tak, de Károlyiról és környezetéről, Nagy Imréről vagy a '89-es átalaku-lás demokratikus vezetőiről (Antall, Göncz, Kis, Sólyom) ellentétben pél-dául a lengyel *Wałęsával* és a cseh Havellal, ez nem volt elmondható, mindenekelőtt a helyzetből sem fa-kadt, de ők sem ambicionálták a nemzet személyes megtestesítését.

Nekem ilyesmi nem is hiányzott. Az 1989-es rendszerváltás tekintetében a legnagyobb baj, hogy azért maradt meg csak metaforának a *jogállami forradalom* kifejezés, mert noha sokan személy szerint éreztük páto-szát, ez nem töltötte el a közösséget. Az esetleges 2022-es sikernek nem előfeltétele a karizmatikus vezető, de a működőképesnek látszó koalí-ció, a rátermett és rokonszenves mi-niszterelnök-jelölt igen.

És mindenekelőtt a közösségi él-mény.

A nép (hiánya) az alkotmányozásban

Bibó szerint minden nemzetnek leg-alább egy forradalomra szüksége van, de beszél arról is, hogy ennek a forradalomnak az egyéni és a kollektív méltóság megteremtését kell céloznia. „Csupán az az egy forrada-lom az elkerülhetetlen és nélkülöz-hetetlen, amelynek során az embe-ri méltóság egyszer s mindenkorra való érvénnyel fellázad és (...) a kö-zösséget birtokába veszi.”¹⁶

Ehhez – nem Bibó ellenében – hozzátenném, hogy az európai tár-sadalmak fejlődési pályáinak ösz-szehasonlításából levonhatjuk azt a következtetést, hogy egy nemzet rendszerint akkor válik igazán nagy-korúvá, amikor nem az idegen elnyo-mók ellen vívja gyakran kudarcos, illetve félsikereket hozó szabadság-küzdelmét, hanem akkor – nevez-hetjük ezt az eseményt akár egész forradalomnak is – amikor nem a hódítótól, hanem végre saját hitvány

¹⁶ *Parasztpárt és forradalmiság*, 1947. áp-rilis 27. Ugyanez részletesebben: *A magyar demokrácia válsága*, Bibó István, Válogatott tanulmányok, Magvető, 1986., II. kötet, 51. o.

uraitól szabadítja meg magát. Nem a vér, hanem a pátoasz, az egész közösséget átjáró pátoasz teszi a forradalmat. A magyar forradalmas nép, de hazánkban ez az egy forradalom nem volt még meg.

Nekünk magyaroknak ráadásul önmagunkkal szembeni súlyos történelmi adósságunk az, amelyről a történelem sodrában az események élén állók jórészt voltaképpen nem is tehettek. Az 1848-as áprilisi forradalmi alkotmánytörvények születését így foglalta össze a korabeli értelmiségi: „Az alkotmányozás gőzerővel folyt. A nádor nem mert ellenszegülni. A mágnások hallgattak.”¹⁷ Az alkotmányt a karzatra szorult nép nélkül a birtokos nemesség alkotta. Nem lehetett másként. Az őszirózsás forradalmat követően, 1918. november 16-án kikiáltott népköztársaság dolgában sem kérdezték meg a népet. Nem is lehetett. Az 1944. december 21-én Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlésbe pártok képviselőit és a független tagokat a népgyűlések delegálták, őket tehát *nem* választották, az népképviselőnek *nem* volt nevezhető. Valószínűleg nem lehetett másként. (Aztán a köztársaság '46-os kikiáltása több elemében nem felelt meg nemhogy a politikai moralitás, de a demokratizálódás követelményeinek sem. A köztársaság vitáját a kommunisták, szocdemek (főleg Marosán), de még a kiscgazdák is, elképesztő hangzavart keltve, megpróbálták tönkretenni. Slachta Margit mesélhetne erről. Amire végképp nincs mentség, a kollektív felelősség álláspontját visszhangozva, elűzésüket követelve

uszítottak a magyarországi németek ellen. A kétségkívül történelmi tett legitimációját ennél súlyosabban gyengítette, hogy sem a köztársasági államformát, sem alkotmánytörvényét nem erősítette meg népszavazás! Talán lehetett volna másképp. A '89-es jogállami forradalom is elmulasztotta, hogy a néptől kérdezzen valamit akár a köztársaságról, akár az alkotmányról. Talán lehetett volna, nem tudom, de nem emlékszem, hogy ennek hiánya akkor megfigyelőként felmerült-e bennem; ideiglenesnek gondoltuk az alkotmányt.

Ha lesz 2022-ben vagy később alkotmányozás, abban először végre kapjon szerepet a nép!

Az ellenzék számára a kétharmad csak ábránd vagy esély?

A lehetséges választási végkifejlet tekintetében tanít a közelebbi múlt. 2014-ben a Fidesz 43,55 százalék (!) szavazataránnyal 96 (!) egyéni képviselői körzetet nyert a 106-ból, összesen pedig 133 mandátumot szerzett, ami 66,83 százalékos többséget, azaz számára éppen kétharmadot hozott. 2018-ban a Fidesz 49,27 százalék szavazataránnyal 91 egyéni képviselői körzetet nyert a 106-ból, összesen 133 mandátumot szerezve, ami ugyancsak pont 66,38 százalékos többséget eredményezett.

Ezek az adatok, mivel a rendszer feltehetően már nem fog megváltozni – noha a Fidesz bármikor azt csinál vele, amit akar –, alapvetően tanulságosak, és irányadók a 2022-es választás esélyei tekintetében. Két tényező különösen fontos. Az egyik a mostani választási rendszer egészen szemérmetlen aránytalansága akkor, ha az egyik oldal egységes,

¹⁷ Kemény Zsigmond: *Változatok a történelemlere.*

míg a másik tagolt. Így történetesen meg, hogy akár a 43,5 százalékos leadott szavazat is kétharmados alkotmányozó többséget fialt. A másik, ezzel ellentétes tényező, amely nem ezekből a számokból, hanem magából a szisztémából következik, hogy két hasonló támogatottságú tömb versengése esetében a brutálisan aránytalan rendszer azonnal, mintegy varázsütésre arányossá válik. Emiatt a kétharmad elérhetetlenné válhat. Bánovics Attila erős (itt eddig még nem ismertetett) meggyőző bizonyítékokkal igazolja állítását: „Minél inkább kétpártrendszerrel van dolgunk, annál kevésbé aránytalan választási eredményeket látunk egy aránytalan választási rendszerben.” Hozzáteszi: „Magas kétpártrendszer-mutató esetén soha nem látunk kiugróan aránytalan eredményeket.”¹⁸ Mindazonáltal az így elérhető kétharmadot a maga részéről úgy általában nem lehetetlennek, hanem egészen ritka kivételként tartja elérhetőnek.

Ha a két párt(szövetség) közötti olló jelentősen kinyílik, például az ellenzék nagyobb fölényre tesz szert, akkor a rendszer kódolt aránytalansága újra előlép, azaz legalábbis elvben a kétharmad sem elérhetetlen. Az ellenzék megfogalmazott politikai célja ezért akár lehet a nagyon kevésbé valószínű kétharmados parlamenti többség. Ehhez bátor tartalmi programra van szükség.

Ebből pedig az következik, hogy az ellenzék akkor jutna a NER lebontásához felhatalmazást biztosító kétharmadhoz, ha a Fidesz vagy szét szakadna – amire senki nem számít

–, vagy ha az ellenzéki győzelem földcsuszamlásszerű lenne, aminek jelei pillanatnyilag ugyancsak nem látszanak. Ennek szerény esélyeit mutatja, hogy a rendszerváltás óta az egy párt által elért eddigi csúcs a Fidesz 2010-es 52,73 százalékos eredménye volt. Azt se felejtsük el, hogy Tóka Gábor jónak tűnő becslései szerint a beépített rendszerszintű aránytalanságok miatt az ellenzéknek a döntetlenhez is a Fidesznél több mint 3 százalékkal több szavazatra lesz szüksége.¹⁹

Bukás csalással?

Ha mégis veszít, Orbán választási politikájában a vereségét követően a kis csalások politikáját felválthatja a Nagy Csalás kétségbeesett és politikai öngyilkosságba torkolló kísérlete. Több jel viszont arra mutat, Orbán megtanulta a korábbi kaukázusi forradalmak és Belarusz aránylag friss leckéjét. A Nagy Csalás után lehetséges forgatókönyv, hogy több százezres tömeg, azaz Mi, A NÉP az utcán csinál új Magyarországot, új politikát. Ez lenne Bibót parafrázálva a saját hitvány urai ellen felkelt nép *egészforradalma*, amely a 19. századi emlékeket felidézve, alkotmányos korlátok nélkül alkothatja meg ilyen új helyzetben a demokratikus, szabad Magyarországot, önmaga által legitimálva a hatalmi átrendezést, az eredeti alkotmányozást. Ez a forgatókönyv nem zárható ki, de nem valószínű. A harcot a Covid ellen vodkával és szaunával megvívni szándékozó Lukasenka tudhatóan egyszerű lélek. Orbán agyafúrt.

¹⁸ <https://kozvelemenypress.com/2021/01/14/nem-lesz-ketharmad/>

¹⁹ <https://kozvelemenypress.com/2020/10/21/mikent-nyerhet-az-ellenzék-vegszo-es-miniszterelnok-jelolt/>

Orbán nem akar felfordulást
 Látható jelei vannak tehát annak, hogy Orbán megtanulta leckét. Tudja, nem dübögnek a határon testvérivé lett orosz tankok, európai és atlanti pozíciói meggyengültek, csak magára számíthat. Ha van esze, és hát szerintem van, akkor valószínűleg nem készül az ellenzéki választókat feldühítő vaskos csalásra, megelégszik például a letarolt médiával, az önkényes választókerületi határokkal, a német nemzetiség képviselőjével, a külhoni szavazatokkal és a keményen kézben tartott választási intézmények adta aprólékos lehetőségekkel. Ha pedig ezek nem lennének elégségesek, a Nagy Csalást mellőzve, a pávatánc újabb fordulójaként, az októberi önkormányzati választásokkal kipróbált módszertannal, inkább bemutatja *választott és demokratikus politikusként* a békés hatalomátadás mutatványát akár úgy is, hogy nem is magát jelölteti miniszterelnöknek.²⁰ Azután a hatalmi ágak megszállt pozícióiból, a hűségére felesküdt erőszakszervekkel és az ügyészséggel, az Alkotmánybírósággal, az addigra pacifikált bírói hatalommal a háta mögött, a nyilvánosság legfontosabb közlönyeinek hegemon birtoklásával, az úgyszólván korlátlan anyagi erőforrások birtokában, hű csatlósaival, a történelmi egyházakkal, az alapítványosított saját közszférával, a közművek, közszolgáltatások és a magángazdaság stratégiai ágazatainak kézben tartásával, végül az utca visszahódításával, az eszköztelen,

hibákra kényszerített új kormányval szemben felvonultatott, ma még tetszhalottnak látszó Békemenet segedelmével akár néhány hónap alatt diadalmasan térhet vissza, és reménye szerint véglegesen, azaz holtáig a hatalomban marad. Paradoxon: stratégiai tétjeit ebben a forgatókönyvben a jogállam formális értékeire helyezheti. Orbán általam feltételezett számításának van egy (látszólag lélektani) eleme. Csakis addig működik, ameddig erkölcsileg ingatag hívei győztesnek (Viktor-nak) látják.

A megszábadulás útjának kijelölése

A követ az állóvízbe a kiváló Vörös Imre 2012-es írásával dobta be, helyzetrajza szerint „[e]gyrészt azt, amikor valaki »törekszik« a hatalom kizárólagos birtoklására – erre vonatkozik a megszorító feltétel: törekvése ellen csak törvényes úton, törvényes eszközöket kimerítve lehet/kell fellépni. Másrészt viszont ha már nem törekvésről, hanem befejezett tényről van szó – vagyis a hatalmat már kizárólagosan birtokolják –, a »törvényes« kitétel értelmezhetetlenné válik, mert ennek a feltételnek a megkövetelése ellehetetlenítené magát a »fellépést«. Ha a kizárólagos hatalombirtoklás intézményesítő és működését garantáló törvényeket be kellene tartani, akkor nem lehetne ellene fellépni. Éppen ezért menti fel maga az Alaptörvény az e törvényeknek való engedelmség alól Magyarország polgárait akkor, amikor a dolgok a pusztá »törekvések« állapotát túlhaladták. A befejezett államcsíny ténye az ehhez vezető törvények betartása alól az Alaptörvény erejénél

²⁰ 2006 áprilisában Bod Péter Ákos miniszterelnöki jelölésének lebegtetésével már eljárt ezzel az ötlettel. <https://www.origo.hu/itthon/20060412level.html>

fogva ad felmentést. Nos, hogy ezzel az alkotmányos lehetőséggel senkinek ne kelljen élnie, erre való az alkotmánybíróági eljárás.

De nemcsak az! Az Alkotmánybírószágyűlés bizta/bízta meg, határozza meg hatásköreit. A felhatalmazást adó parlament maga is állást foglalhat a C) cikk (2) bekezdése szerinti helyzet megítélésének, a közjogi rendszer ennek fényében értelmezendő alkotmányosságának kérdésében – adott esetben egyszerű többséggel is.”²¹

E gondolat azóta folyamatosan fodorozódik, utóbb Elek István írásával bővült az arzenál: „...mivel ma már nem csupán a kizárólagos hatalom birtoklására irányuló törekvéssel állunk szemben, hanem befejezett ténnyel, e törekvés folyamán kivitelezett államcsíny következményével: a felszámolt liberális demokrácia helyett létrehozott új önkényuralmi rendszerrel, amely garantálja a közhatalom képviselőinek a hatalom kizárólagos birtoklását, ezért már nem csupán törvényes úton, hanem az erőszakot leszámítva minden rendelkezésünkre álló úton és módon jogunk és kötelességünk fellépni ellene.”²²

„Egyenesen fogalmazva, ahogy jogállamunkat nem lehetett tisztán jogállami úton és módszerekkel felszámolni, helyreállítani sem lehet tisztán jogállami úton és módszerekkel. De nem azért, mert adott esetben a kétharmadnál kevesebb

mandátummal győztes ellenzéki szövetség ideiglenesen lemondana a jogállam tiszta érvényesüléséről. Hanem azért, mert arról már lemondtak... Az új, immár jogállambarát kormánytöbbség kinyilvánítja az államcsíny alkotmányellenességét és illegitimitását. Valamint az eredményeként született Orbán-rendszer illegitimitását. És az államcsíny alkotmányjogi nyilvánvalóvá tételének pillanatától, vagyis 2013. május 24-től 2010-ig vissza- és onnan 2022-ig előretekintve összesíti azokat a törvényeket, törvény- és alkotmánymódosításokat, ideértve az Alaptörvény elfogadását és módosításait is, amelyek az alkotmányellenes kizárólagos hatalom birtoklására irányuló és ezért illegitim, tehát érvénytelen kormányzati törekvés szándékegységben fogant, logikailag összefüggő mozzanatainak tekinthetők.”²³

Elek javaslata röviden: feles törvénnyel/politikai nyilatkozattal vonjuk vissza, szüntessük meg, illetve, ha kell, módosítsuk Orbánék minden romboló szabályát. A lehetséges ellenvetés, hogy ilyen a magyar és a világtörténetben példátlan javaslat a jogalkalmazás és az elmúlt tíz évben folyamatban volt, keletkezett, lezárult, jogviszonyok körében káoszt okozhat. A feles törvénnyel hatályon kívül helyezett kétharmados döntéseknek feloldhatatlanok a technikai nehézségei is. Az egyszerű eset, hogy a közérdekű vagyonkezelő alapítványok szabályozása az alkotmányosságot sérti. De a sok tízezer

²¹ Államcsínytevők címmel jelent meg a HVG-ben.

²² Elek István: *A Mindenki Magyarországa Mozgalom hívatása*, Magyar Hang, 2019.02.25. <https://mindenkimagyarorszaga.hu/elek-istvan-alapito-tagunk-irasa/>

²³ https://hvg.hu/360/20201022_Elek_Istvan_Az_ellenzeki_ajanlat_1_resz?fbclid=IwAR0Uytj8Ny0H9Ij1wgKtywwrZwM5QYtz5kvervPEUf_8ry90e-jCjIA9bw

oldalnyi joganyag nagy része olyan, hogy nem valamely szabály önmagában alkotmányellenes, hanem az önmagukban majdnem ártatlan szabályok kontextusa és az intézmények működése együtt hozzák ki a zszarnoki eredményt.

Elek radikalizmusát nyíltan kevesen osztják, de napirenden vannak azok a javaslatok, amelyek óvatosan felvetik a 2022-es választások perspektívájában, hogy a kétharmados eredményt el nem érő ellenzéki győzelem esetében meg kellene fontolni a *formális alkotmányosság* szigorának esetleges mellőzését. Többen felkértek, hogy állítólagos tekintéllyemmel támogassak ilyen politikát.

Ahogy Elek István esszéje is utal rá, sokan hivatkoznak Vörös Imrére, aki az elmúlt években kiváló írások sorában elemzi az autoriter állam illegitim vonásait, amelyből az Alaptörvény ellenállási felhatalmazása alapján már 2012-ben radikális következtetést von le.²⁴

A jogászai tanulmányokon pallérozott elme nem tér le a helyesnek rögzült dogmatika ösvényeiről. Jakab András is gyalázatnak tartja a közhasznú vagyongazdálkodó alapítványokkal elrabolt közintézmények hálózatát, de így összegez: „Ha nem hoztak volna törvényt róla, csak egyszerűen átadják a vagyont, megállhatna a hűtlen kezelés tényállása is – így valóban nem.”²⁵

²⁴ Vörös Imre tehát már 2012-ben a HVG-ben hosszú esszéiben fejtette ki, csak kérdőjellel enyhítve némileg az állítást, hogy a Fidesz valójában államcsínyt követett el. A szöveg viszont igen határozottan fogalmaz. https://m.hvg.hu/360/20120308_allmcsinytevek_voros_imre, de hozzá teszi: „Hol államcsíny van, ott államcsíny van – mondaná Illyés Gyula, ha élne.”

²⁵ <https://www.valaszonline.hu/2021/04/28/>

Vörös *Államcsínytevők?* című esszéjét idézem újból, amelynek kulcsmondata így szól: „Az Alkotmány 2. § (3) bekezdését az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése szinte szó szerint átvette: tiltja a közhatalom kizárólagos birtoklását. Az ugyancsak átvett, ezt követő emelkedett mondat szerint pedig »az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni«. Igen: az Aranybulla híres ellenállási záradékáról van szó: a *ius resistendiről*.” Hivatkozik a jogállami alkotmánybírárság döntésére, amely szerint: „Az Alkotmány a demokratikus jogállam alkotmánya, ami azt jelenti, hogy az alkotmányozó hatalom védendő alkotmányos értéknek tekinti a demokráciát, a pluralizmust, az emberi méltóságot, s egyben az Alkotmányon kívülre utasít minden olyan tevékenységet, amely [...] a hatalom kizárólagos birtoklására irányul.”²⁶

Nem állok távol Vörös Imre kiindulópontjától, magam is többször kifejtettem, úgy látom, hogy Orbán a demokratikus politikus magatartásával összeegyeztethetetlen módon előbb fülkeforradalmi szándékait titokban tartotta, azután felesküdött a köztársasági alkotmányra, végül pedig lemészárolta azt. Ezt azzal a kiegészítéssel mondom, hogy bár hiányzó legitimitással, de formai legalitással és csupán a választásra jogosultak valamivel több, mint harmadának, a szavazók felének támogatásával... de egy szabad választáson megszerzett, szabályoknak megfelelő kétharmad, azaz alkotmányozó többség birtokában tette mindezt.

[jakab-andras-ketharmad-alapitvanyi-kiszervezes-allami-vagyon-interju/](https://www.valaszonline.hu/2021/04/28/)

²⁶ 14/2000 (I.12.) AB határozat

Bárándy Péter, Forgács Imre, Vörös Imre legújabb javaslata már így szól: „Azonnal kezdjen el alkotmányt írni az ellenzék, ha kormányváltás után nem akar gúzsba kötve táncolni... A közjogi átmenet fontos eleme egy ún. »tiszta lap« törvény lehet, amellyel hatályon kívül helyezhető a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló, ezért alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezések.”²⁷

A NER-hez kapcsolt legalitást radikálisan megszakító, morálisan messzemenően indokolt terveknek vannak veszélyei. Felmerül a párhuzam az ún. egylépéses sakkozókkal. A feles többséggel végrehajtott totális hatalomátvitel nagyon veszélyes. Éljük bele magunkat a pillanatba, amikor például háromfős többséggel beülnek a győztesek a neogót falak közé, miközben ebben a pillanatban minden hatalmi intézmény, értsd hadsereg, TEK, Alkotmánybíróság, számvevőszék, Költségvetési Tanács, ombudsman, szinte minden sajtó, Búrkalap, köz- és erőmű, egyetem, gyárüzem, bank, föld, oligopólium, egyház, templom, színház, Balatonpart stb. valójában Orbáné.

Nem zárható ki teljesen, hogy az Európai Unió számos fontos politikusát a magyar államrend merőben szokatlan átalakítási programjának helyességéről meg lehet győzni. De az Európai Unió Bírósága, amelyben jogászok működnek, és amely a magyar és lengyel bírák kényszernyugdíjazását jogtalannak ítélte, vajon meggyőzhető-e azzal a tartalmilag helytálló érveléssel, hogy amíg a bírókat

a jogállam lerombolásának programja keretében nyugdíjazták, a mai alkotmánybírákat viszont annak helyreállítása keretében küldik el, ezért az előbbi jogellenes, az utóbbi pedig jogszerű volt?

Az intézmények negligálásával működő kormányzat hasonló helyzetben, azaz légtüres térben találhatja magát, mint báró Fejérváry Géza darabontkormányára 1905-ben, amely a király akkor nem mellékes tekintélyével a háta mögött is a senki és semmi kormánya maradt.

Az új Magyarországot, annak alkotmányos rendjét mások mellett a magyar konzervatív demokratákkal együtt kell megalkotni, és olyan forogatókönyvvel, amely lehetőleg minden komoly demokratikus csoport számára elfogadható.

További útkeresés

2021. április 27. volt az Országgyűlés Fekete Keddje, más szóval a Mindenlopás Napja. Ekkor fogadta el az Országgyűlés, átok ezért reá, tartalmi indoklás nélkül azt a 18 törvényből álló törvénycsomagot, amellyel közérdekű vagyongazdálkodási alapítványok tömegét (33-at) hozta létre.²⁸ Ezután igen nehéz az alkotmányos átmenet lehetséges evolúciós formáit akár csak elképzelni is.

Ebben az új helyzetben könnyen lehet, hogy 2022-ben megint időszerűnek látszik majd Bibó 1945-ös megállapítása: „Soha magyar földön annyira még nem hiányoztak egy forradalmi akció lelki előfeltételei, mint ma.”

²⁷ https://nepszava.hu/3119199_azonnalkezdjen-el-alkotmany-t-irni-az-ellenzek-ha-kormanyvaltas-utan-nem-akar-guzsba-kotvetancolni

²⁸ Gombócból is sok lenne, a törvényjavaslatok száma: T/15711, T/15712, T/15713, T/15714, T/15715, T/15716, T/15717, T/15718, T/15719, T/15720, T/15721, T/15722, T/15723, T/15724, T/15725, T/15726 és T/15727, T/15728.

Többen manapság a jogállami forradalom kifejezést használják, amit én kerülnék, inkább az alkotmányos forradalom kifejezést pártolom.²⁹ Fentebb idéztem, Bibó mint időszerű feladatot, az emberi méltóság forradalmát emlegeti. Karácsony Gergely szerintem ugyancsak jól beszélt a 2021-es márciusi ünnepen: „Nem az erőszakos, a kukaborogató, az egymásnak feszülő forradalomra, hanem szelíd forradalomra van szükség.”³⁰ Egyetértek, ha a javaslat kifejtetlen is, valami hasonlóra gondolok én is.

A törékenynek látszó ellenzéki koalíciónak valóban nem lehet más célja, egyéb küldetése, mint az alkotmányos, demokratikus Magyarország létrehozása. Céljairól a választási győzelem után ünnepélyes politikai nyilatkozat kellene tennie, talán a kétharmados döntések megsemmisítése nélkül.

A siker kulcsa, hogy kié lesz a budapesti, miskolci, szegedi, győri stb. utca. Tömegmozgalom nélkül nincs alkotmányos forradalom.

A jelenkorban nem egyszerűen arról van szó, hogy a demokrácia és a jogállam nem egyszerűen összeegyeztethető értékek, hanem egylényegűek.³¹ Évek óta mondom és mondja az Eötvös Károly Intézet, hogy a köztársaság új, végleges alkotmányát népszavazással kell megerősíteni, mely elfogadás eredeti alkotmányozási eljárásra teszi majd a pontot.³²

²⁹ Talán, tartalmát nem definiálva, Halmai Gábor említette először: <https://www.es.hu/cikk/2021-04-30/varkonyi-benedek/alevalthatatlan-hatalom-nem-legitim.html>

³⁰ Karácsony Gergely videóüzenete, 2021. március 15.

³¹ Lásd erről Kis János: *Alkotmányos demokrácia – Régebbi és újabb közelítések*, Pesti Kalligram, 2019.

³² Majtényi László: *A köztársaság végső alkot-*

Nem csupán a NER pusztítására, de a képviseleti demokrácia általános válságára is válaszokat kell keresni. Ennek fontos eleme, hogy szigorúan a parlamenti demokrácia keretei között erősíteni kell a részvételi jogokat. Életet kell lehelni az ügydöntő és a véleménynyilvánító népszavazás intézményébe, létre kell hozni az országgyűlés és az önkormányzatok tekintetében³³ is a petíciós jogot. Magát az alkotmányt a társadalom bevonásával kell megalkotni. A liberális demokrácia aktuális válsága nem Orbán műve, és távolról sem magyar jelenség. Az orbáni változattól megszabadulva válaszokat kell keresni a válság egyetemesen megmutatózó kihívásaira.

Már az 2022-es választási kampányban az egyesült ellenzéknek azzal kell kérnie a választók támogatását, hogy célja a szabad, demokratikus és szolidáris Magyarország. Olyan kormányprogramot hirdet, amelynek nem távoli célja az alkotmányos állam, és ennek érdekében minden hatalmi eszközt felhasználja. Az Országgyűlés elfogadhat ünnepélyes politikai nyilatkozatot is, amely mindazt a fennkölséget tartalmazza, ami egy szabad ország közös látomása, meg hogy mit gondol például a NER kizárólagos hatalomgyakorlásáról vagy az Alkotmánybírórság nevet viselő intézményről.

Elkezdődik azonnal az alkotmányozás előkészítése, mégpedig teljesen nyilvánosan, széles társadalmi részvétellel. Az alkotmányt nem a 2008-as válság után sikertelen iz-

mánya, Élet és Irodalom, 2020, november 20.

³³ Erre már most is vannak fontos helyi kezdeményezések: <https://peticio.budapest.hu/about> https://k.blog.hu/2020/10/17/peticio_az_onkormanyzatnak

landi mintára például a huszonöt véletlenül kiválasztott állampolgár írná, nem a villanyszerelők és a fogorvosok, hanem szakértők, akiknek a kezét a szakma és a parlamenti határozat is köti az emberi méltóság, az alapjogi katalógus, a hatalom-megosztás, a parlamenti demokrácia tekintetében, és az, hogy a '89-es jogállami alkotmány megoldásaitól csak kivételesen indokolt esetben térhetnek el. Meg kell teremteni az alkotmány stabilitását, alkotmányos biztosítékok sorával kell megakadályozni az autoriter rendszer újbóli kiépülését, a magyar állam nemcsak hogy nem lehet közömbös a szegények és a roma emberek ügye iránt, de ezekben az ügyekben teljesítendő kötelezettségei is vannak. Meg kell továbbá erősíteni a részvételi jogokat. Nem revansalkotmány készül, az alkotmány a politikai társadalom közös értékeit képviseli, amely például a baloldali, például a jobboldali és például a zöldpolitika kormányzati képviselét is lehetővé teszi.

Mindezekről határozatot hoz az Országgyűlés.

Az alkotmány tervezetéről rendszeresen szervezett állampolgári gyűléseken kellene párbeszédet folytatni, de az alkotmányszöveg felett nem ezek a gyűlések döntenek. Nem lehet beleszólni például a köztársasági elnök jogkörébe, de megfontolandók lehetnek azok a vélemények, amelyek szerint a köztársasági elnök választása közvetlenül történjen. A polgárok számára újra elérhetővé kell tenni az ügydöntő és a véleménynyilvánító népszavazás intézményét. Helyi és országos szinten működtetni kell a petíciós jogot. Be kell vezetni helyi szinten a részvételi vagy közösségi költségvetés

intézményét. Noha tudtommal sehol nincs így, de kérdem én, miért is ne lehetne megoldani, hogy az ombudsmani tisztségeket népi választás útján töltsék be? Például oly módon, hogy a Párizsi Alapelvek³⁴ szerint a tisztségre pályázni lehet, a pályázatok alapján a megfelelő jelölteket szakmai bizottság minősíti, azután a szakmailag és erkölcsileg rátermett jelöltek közül az e-demokrácia eszközével akár a nép ajánlhat valakit az Országgyűlésnek, de akár meg is választhatja. Miért ne?

A helyes megoldás az, ha az alkotmányozási folyamat lezárására új választást írnak ki, azaz alkotmányozó nemzetgyűlést választanak, amely elfogadja a köztársaság végleges alkotmányát.

Az bizonyos, hogy az Alkotmányt végül csakis népszavazás erősítheti meg.

A valamikor előttünk álló rendszerváltó alkotmányos mozgalom menetrendjéről senki nem állhat elő tökéletes megoldással, nem lehet kész forgatókönyvet készíteni; az érveket és azok képviselőit tisztelő vita, a párbeszédben formálódó gondolatok viszont biztosan szolgálják a majdani közjót.

³⁴ <https://www.un.org/ruleoflaw/files/PRINCI~5.PDF>

A Párizsi Alapelvek az ENSZ Közgyűlésének 1993. december 20-án elfogadott, az emberi jogok előmozdításával és védelmével foglalkozó nemzeti intézményekről szóló A/RES/48/134. sz. határozata. E szerint az intézménybe vett közbizalmat, az érdemeken alapuló és a pluralizmust biztosító kiválasztási folyamatot garantálja a) a pozíció nyilvános meghirdetése, b) törekvés arra, hogy a lehető legtöbb, különböző társadalmi csoportok széles körét képviselő jelölt közül lehessen választani, c) széles körű konzultáció, illetve részvételi lehetőség biztosítása a jelentkezési, kiválasztási és jelölési eljárás során.